

# SYLWAN

MIESIĘCZNIK POLSKIEGO TOWARZYSTWA LEŚNEGO

Wydawany z pomocą finansową Polskiej Akademii Nauk

ROK CXXIX

Warszawa, sierpień 1985 r.

Numer 8

**KAZIMIERZ HEYMANOWSKI**

## **Wstępna ocena obecnego systemu szkolnictwa leśnego w Polsce w świetle aktualnego i perspektywicznego zapotrzebowania na kadre w zakresie leśnictwa <sup>1)</sup>**

Предварительная оценка действующей системы лесного обучения  
в Польше в свете актуальных и перспективных потребностей  
в квалифицированных кадрах в области лесного хозяйства

Introductory evaluation of the present system of forest education in Poland in the  
light of actual and prospective demand for personnel in forestry

### WPROWADZENIE

Sprawom szkolnictwa leśnego w Polsce poświęcono w okresie powojennym trzy spotkania. Pierwsze z nich stanowiła sesja naukowa zorganizowana przez Zarząd Główny PTL z okazji Zjazdu Delegatów jego Oddziałów. Odbyła się ona w 1965 r. w Krakowie, a tematem jej był „Profil szkolnictwa leśnego i drzewnego”.

Zgodnie z zamierzeniem organizatorów sesji główny nurt dyskusji skierowano na zagadnienie utworzenia w kraju uczelni leśnej, w miejsce trzech istniejących wydziałów tego kierunku nauk, wówczas jeszcze znaj-

<sup>1)</sup> Referat wygłoszony na Zjeździe Delegatów Oddziałów PTL w Sopocie, 30 IX 1984 r.

dujących się w ramach wyższych szkół rolniczych, a od roku akad. 1972/73 — w akademiach rolniczych.

Z wniosków objętych uchwałą wymienionego Zjazdu, łączących się z tematyką tego opracowania, należałoby przypomnieć następującej treści.

Wydzielenie studiów leśnych w odrębną uczelnię pozostawiono dalszej perspektywie. Mimo wypowiedzenia się za szeroko pojętym profilem absolwenta wydziału leśnego, sprawę tę również pozostawiono próbie czasu, uznając, że zmiany strukturalne na wydziałach leśnych, w tym — w zakresie specjalizacji, powinny następować etapami, „poczynając od dwu obecnych specjalizacji, które po sprawdzeniu ich przydatności w praktyce mogłyby być przekształcone w oddziały lub wydziały”. Zalecono też prowadzenie „szczegółowych badań nad określeniem perspektywicznych potrzeb leśnictwa i przemysłu drzewnego w zakresie kadry zawodowej i naukowo-dydaktycznej”.

Wkrótce, zarówno opinia resortu szkolnictwa wyższego jak i resortu leśnictwa i przemysłu drzewnego, wsparte rezultatami praktyki, wykazały, że podjęta na studiach leśnych specjalizacja nie znalazła uzasadnienia. Zdołano zrealizować ją jedynie w trzech cyklach nauczania, przystępując do pierwszego z nich w roku akademickim 1965/66, kończąc ostatnim w roku akad. 1972/73. Jedną ze specjalizacji była gospodarka leśna, drugą — inżynieria leśna i urządzenia techniczne w leśnictwie.

W resorcie leśnictwa i przemysłu drzewnego dokonano paru opracowań dotyczących perspektywicznego zapotrzebowania na pracowników leśnych, aktualizując je w 1977 r. Do problemu tego, w poszerzonym ujęciu i na podstawie udoskonalonych metod badań, IBL przystąpił po raz kolejny przed paru laty. W rezultacie został już zakończony I etap prac objętych tytułem „Analiza stanu zatrudnienia, stopnia wykorzystania kwalifikacji i racjonalności struktur kadr o różnym stopniu przygotowania zawodowego” (1982 r.).

Drugim spotkaniem, poświęconym sprawie kadr dla leśnictwa, była kursokonferencja zorganizowana przez Zarząd Główny SITLiD w 1979 r. Zajęto się na niej stanem i potrzebami w zakresie przygotowania kadr wykwalifikowanych w leśnictwie, przemyśle drzewnym i papierniczym.

Na trzeciej konferencji zorganizowanej przez Oddział SITLiD w Poznaniu w 1983 r. omawiano „Zadania oraz organizację zaplecza naukowo-badawczego i rozwojowego leśnictwa i przemysłu drzewnego w nowych warunkach gospodarowania”.

Wprawdzie wymienione konferencje poświęcone były przygotowaniu kadr i zapotrzebowaniu na nie, to jednak zagadnienia te potraktowano w oderwaniu od systemu szkolnictwa leśnego w kraju. W zasadzie całość problematyki dwu ostatnich z wymienionych obrad i związanej z nimi dyskusji ujęto w świetle zainteresowań przedsiębiorstw leśnych, z pominięciem pozostałych organów zarządzających lasami.

Poza tym stosunkowo wiele uwagi tematowi przygotowania kadr dla potrzeb leśnictwa poświęcono w szeregu publikacji, zwłaszcza w latach sześćdziesiątych. Tu jednak zauważyć trzeba, że nawet najnowsze z nich (1, 2, 3) tylko w nieznacznej części łączą się z treścią tego opracowania, a ponadto są już częściowo zdezaktualizowane.

## SYSTEM SZKOLNICTWA LEŚNEGO I JEGO PODSTAWY PRAWNE

Na system szkolnictwa leśnego w kraju składają się szkoły na trzech poziomach kształcenia oraz stanowiące o ich funkcjonowaniu akty normatywne:

- zasadnicza szkoła zawodowa oraz średnie studium zawodowe,
- technikum leśne oraz policealne studium leśne,
- wydział leśny oraz wydział techniki rolniczej i leśnej w akademiach rolniczych.

Szkoły pierwszych dwu z wymienionych stopni podporządkowane są Ministrowi Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego oraz Ministrowi Oświaty i Wychowania. Natomiast wymienione wydziały, poprzez ich macierzyste uczelnie, podlegają Ministrowi Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki.

Organem administracyjnym Ministra LiPD w stosunku do wymienionych szkół zawodowych jest Departament Spraw Osobowych i Szkolenia, działający poprzez Wydział Szkolenia Zawodowego.

Z kolei Minister OiW sprawuje swe obowiązki w zakresie zasadniczych i średnich szkół leśnych za pośrednictwem Departamentu Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego oraz właściwych terenowo wojewodów, z których upoważnienia działają kuratorzy oświaty i wychowania.

Podstawę prawną do tworzenia, przekształcania i zamykania tych szkół stanowi ustawa z 15 lipca 1961 r. o rozwoju systemu oświaty i wychowania i oparte na niej rozporządzenie Rady Ministrów z 30 lipca 1976 r., w sprawie określenia szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych prowadzonych poza resortem oświaty i wychowania oraz nadzoru pedagogicznego nad nimi — z dalszymi w stosunku do nich zmianami. W oparciu o te akty prawne wprowadzono szereg zarządzeń wykonawczych Ministra LiPD oraz Ministra OiW, z których jako mające szczególne znaczenie wymieniam zarządzenie Ministra OiW z 16 lipca 1977 r., KZ 1-0162-1/77, w sprawie prowadzenia szkół zawodowych przez zakłady pracy oraz zasad otwierania, przekształcania i likwidacji szkół zawodowych.

Wspomniane zarządzenie m.in. postanawia, że szkoły te powinny być zintegrowane z właściwymi dla nich terytorialnie zakładami pracy. W przypadku resortu leśnictwa i przemysłu drzewnego są nimi przedsiębiorstwa leśne, tzn. okręgowe zarządy Lasów Państwowych.

Policealne studium leśne działa w oparciu o zarządzenie Ministra OiW z 10 stycznia 1983 r., nr KZU — 0162 — 1/83, w sprawie organizacji policealnego studium zawodowego dla młodzieży niepracującej.

Otwieranie, przekształcanie i likwidacja szkół następują na podstawie decyzji właściwego terytorialnie wojewody (prezydenta miasta stopnia wojewódzkiego), działającego, jak już wspomniałem, poprzez kuratora oświaty i wychowania — na wniosek Ministra LiPD lub w porozumieniu z nim.

Do resortu leśnictwa i przemysłu drzewnego należy zapewnienie bazy materialno-dydaktycznej dla szkół, tzn. pomieszczeń i ich wyposażenia, w tym dydaktycznego. Natomiast pokrywanie uposażeń grona nauczy-

cielskiego oraz pracowników administracji i obsługi odbywa się z budżetu państwa, w pionie oświaty i wychowania.

Do resortu leśnictwa i przemysłu drzewnego należy też przygotowywanie projektów planów rozwoju zawodowego szkolnictwa leśnego oraz innych placówek oświatowo-wychowawczych, zgodnie z wytycznymi Ministra OiW. W resorcie leśnictwa i przemysłu drzewnego opracowywane są także, w uzgodnieniu z Ministerstwem OiW, plany i programy nauczania.

Minister OiW poprzez podległy mu aparat administracyjny oraz wspomniane już organy administracji terenowej sprawuje nadzór pedagogiczny nad wymienionymi już rodzajami szkół.

Na zakres tego nadzoru składają się:

- ustalenie zasad tworzenia i funkcjonowania szkół,
- opiniowanie zamierzeń inwestycyjnych,
- zatwierdzanie planów i programów nauczania,
- ustalanie zasad przyjęć do szkół, promowania i egzaminowania,
- przeprowadzanie kontroli i oceny pracy dydaktyczno-wychowawczej.

Nadmienić należy, że w przypadku, gdy w danej miejscowości znajdują się zawodowe szkoły leśne różnego stopnia, bądź też prócz prowadzonych systemem stacjonarnym, również — zaocznym, wówczas tworzony jest zespół szkół zawodowych pod wspólnym kierownictwem.

Warunki przyjmowania kandydatów do szkół, krótko ujmując, przedstawiają się następująco:

### **Zasadnicza szkoła leśna**

Podbudowa — szkoła podstawowa, wiek 15—17 lat, trzyletni okres nauczania — dla młodocianych pracujących i niepracujących; tytuł zawodowy — leśnik lub operator maszyn i urządzeń leśnych.

### **Średnie studium zawodowe**

Podbudowa — szkoła podstawowa lub równorzędna, staż zawodowy — 2 lata, trzyletni okres nauczania, kierunek leśny; nie nadaje tytułu zawodowego.

### **Technikum leśne**

Podbudowa — szkoła podstawowa, wiek 15—18 lat, pięcioletni okres nauczania, tytuł zawodowy — technik leśny, specjalność — leśnictwo, specjalizacja — gospodarka leśna lub mechanizacja leśnictwa.

### **Policealne studium leśne**

Podbudowa — liceum ogólnokształcące, wiek od 19 lat, dwuletni okres nauczania, tytuł zawodowy — technik leśny. W jednym z trzech policealnych studiów leśnych specjalność — urządzenie lasu, w dwu pozostałych — gospodarka leśna.

## Wydział leśny oraz wydział techniki rolniczej i leśnej

Zasady działalności szkół wyższych określa ustawa z 4 maja 1982 r. o szkolnictwie wyższym. Tworzenie ich, znoszenie, łączenie i przekształcanie następuje w drodze aktu ustawodawczego. Szkoły wyższe w swej działalności zespalają badania naukowe, nauczanie i wychowanie młodzieży. Stanowią one samorządne społeczności nauczycieli akademickich, studentów i innych pracowników szkoły. Nazwy i kierunki studiów określa Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego, będąca wybieralnym organem przedstawicielskim szkolnictwa wyższego.

Przyjęcie na pierwszy rok studiów następuje w trybie określonym corocznymi przepisami. Studia trwają 5 lat. Absolwenci uzyskują tytuł zawodowy — mgr inż. leśnik lub mgr inż. mechanizacji leśnictwa. Z rokiem akad. 1984/85 umożliwiono na wydziale techniki rolniczej i leśnej kończenie studiów o zawężonym programie nauczania, z tytułem zawodowym — inż. mechanizacji leśnictwa. Wymienione wydziały, obok studiów stacjonarnych, mogą prowadzić także studia podyplomowe, zaoczne i inne oraz kursy specjalne.

Poza szkolnictwem leśnym istnieje też, w resorcie leśnictwa i przemysłu drzewnego, znacznie rozbudowany system szkoleniowy. Obecnie szkolenie pracowników Lasów Państwowych odbywa się jako: centralne, wewnątrzzakładowe i zlecone.

Szkolenie centralne może być prowadzone przez:

- Resortowy Ośrodek Doskonalenia Kadry Kierowniczej MLiPD. Szkoli się w nim głównie w zakresie organizacji i zarządzania przedsiębiorstwem leśnym (z reguły dla kadry kierowniczej);
- Naczelny Zarząd Lasów Państwowych, dla kadry inżynieryjno-technicznej, w problematyce głównych działów gospodarki leśnej;
- Instytut Badawczy Leśnictwa, w zakresie wdrożeń i osiągnięć naukowo-technicznych.

Szkolenia wewnątrzzakładowe są organizowane przez okręgowe zarządy Lasów Państwowych oraz przez podległe im zakłady, bądź nawet przez wchodzące w ich skład jednostki organizacyjne. Szkolenia zlecone są prowadzone przez uprawnione do tego instytucje, jak: Towarzystwo Naukowej Organizacji i Kierownictwa, Naczelna Organizacja Techniczna i inne. Zróżnicowanie zakresu tematycznego oraz poziomu szkoleń uzasadniły następujący ich podział:

- I stopień szkolenia obejmuje naukę zawodu robotników leśnych lub przyuczenie ich do zawodu;
- II stopień dotyczy doskonalenia zawodowego robotników o dużych kwalifikacjach lub pracowników z wykształceniem średnim;
- III stopień ma na celu podnoszenie kwalifikacji pracowników z wyższym wykształceniem.

Poza tym istnieje jeszcze forma szkolenia poprzez kursokonferencje. Trwają one nie dłużej niż 3 dni, przy łącznej liczbie zajęć dydaktycznych do 30 godzin.

CELE DYDAKTYCZNE KSZTAŁCENIA W ZAKRESIE LEŚNICTWA  
W ŚWIETLE OBOWIĄZUJĄCYCH PLANÓW  
I PROGRAMÓW NAUCZANIA

Plany oraz programy nauczania, określone dla szkół wyższych mianem planów studiów i programów nauczania, zaznajamiają z zasobem i strukturą wiedzy przekazywanej kształcącej się młodzieży. Z kolei proces kształcenia, w zależności od poziomu kształcenia, przejawia się w formach przekazywania wiedzy drogą wykładów, ćwiczeń różnych rodzajów, konwersatoriów, seminariów i praktyk zawodowych.

Całość tych działań dydaktycznych, wzbogacona procesem wychowawczym, składa się na wysiłek pracy szkoły, którego celem powinno być doprowadzenie ucznia lub studenta do uzyskania przezeń cech, które odpowiadałyby wymaganiom stawianym na stanowisku pracy, do której objęcia powinien być on przygotowany z chwilą uzyskania absolutorium. Sposób przekazania wiedzy uczniom w czasie nauki w szkole, lub studentom podczas studiów powinien inspirować do wzbogacania jej już po wyjściu ze szkoły, sprzyjając dalszemu rozwojowi ich osobowości i w konsekwencji — awansowi w obranym zawodzie.

Wyrażam pogląd, chyba nie odosobniony, że szkoła powinna stwarzać warunki zarówno dla przyswojenia przez jej uczniów (studentów) wiedzy określonej planami i programami nauczania, jak również przyczyniać się drogą procesu wychowawczego do uzyskiwania przez nich cech osobowości, pożądanych we współczesnych stosunkach społecznych, w tym także w miejscu pracy. Zgodzimy się bowiem, że osoby o równym zasobie wiedzy i tej samej jej strukturze, w zależności od ich pozostałych cech osobniczych, wykazują różną przydatność w wykonywanym przez nie zawodzie i inne mają umiejętności współżycia z otaczającymi ich ludźmi.

### **Zasadnicza szkoła leśna**

Od lat działa 7 zasadniczych szkół leśnych kształcących w zawodzie operatora maszyn i urządzeń leśnych. Znajdują się one w Białowieży, Buczkowicach, Miliczu, Męckiej Woli, Mszanie Dolnej, Lesku i w Tułowicach. Szkoły te, poza zlokalizowaną w Mszanie Dolnej, wchodzi w skład zespołów szkół zawodowych MLiPD. Z dniem 1 września 1984 r. utworzono Zasadniczą Szkołę Zawodową w Zagnańsku, w ramach tamtejszego Zespołu Szkół Zawodowych. Kształci ona w zawodzie leśnika.

Uczniowie ze szkół w Tucholi i w Zagnańsku otrzymują stypendia z resortu leśnictwa i przemysłu drzewnego, umożliwiające opłacanie przez nich należności związanych z zamieszkiwaniem w bursach, natomiast wszystkie pozostałe z wymienionych szkół są szkołami przyzakładowymi, tzn. że ich uczniowie część dni każdego tygodnia zatrudnieni są w lasach pobliskiego nadleśnictwa.

O ile w planie nauczania zasadniczej szkoły leśnej, kształcącej w zawodzie operatora maszyn i urządzeń leśnych, dominują przedmioty za-

znajamiające z maszynami i urządzeniami leśnymi oraz z ich obsługą, a wiadomości z zakresu gospodarki leśnej i jej przyrodniczych podstaw są przekazywane w nader krótkim zarysie, to w zawodzie — leśnika sytuacja jest odwrotna. Dodać należy, że na obu kierunkach kształcenia wiele uwagi poświęca się zajęciom praktycznym.

Absolwenci pierwszego z wymienionych typów zasadniczych szkół leśnych przewidywani są na stanowiska pracy operatorów maszyn i urządzeń leśnych w nadleśnictwach i zespołach składnic LP oraz jako kierowcy ciągników w tych i pozostałych zakładach przedsiębiorstw leśnych. Mogą też być zatrudnieni jako gajowi, a po przepracowaniu 5 lat w produkcji, jako podleśniczowie i składnicowi. Absolwenci w zawodzie leśnika, po spełnieniu warunków przewidzianych taryfikatorem pracy, mogą zająć stanowiska gajowych lub funkcjonariuszy straży leśnej, a z czasem podleśniczych.

### **Średnie studium zawodowe**

Słuchacze tego studium zaznajamiają się w czasie pobierania nauki zarówno z problematyką gospodarki leśnej, jak i maszynoznawstwem leśnym. Nie otrzymują oni tytułu zawodowego. Przewiduje się dla nich następujące zatrudnienie:

- organizowanie i wykonawstwo prac z zakresu pozyskania drewna oraz jego obrotu;
- organizowanie i wykonawstwo prac z zakresu zagospodarowania lasu;
- organizowanie i wykonawstwo prac z zakresu użytkowania ubocznego oraz gospodarki łowieckiej;
- organizowanie pracy podstawowym sprzętem używanym w pracach leśnych oraz nadzór nad właściwym jego wykorzystaniem i konserwacją.

Szkoły te, przeznaczone dla osób pracujących, prowadzone są jako zaoczne i wchodzi w skład zespołów szkół zawodowych w Białowieży, Biłgoraju, Jeleniej Górze, Miliczu, Rzepinie, Tucholi, Zagnańsku i w Żywcu.

### **Technikum leśne**

Charakterystyka zawodowa absolwenta, określona planem i programem nauczania, zakłada przygotowanie go w tzw. szerokim profilu, a więc o przydatności wielokierunkowej w gospodarce leśnej. Typowymi stanowiskami pracy dla absolwenta technikum leśnego są: podleśniczy, leśniczy, starszy instruktor, brakarz i inne równorzędne, oczywiście po odbyciu przewidzianego stażu pracy. Realizacja planu i programu nauczania zapewnia znaczną znajomość teorii leśnictwa oraz praktyki w tej dziedzinie.

Technika prowadzące zajęcia dydaktyczno-wychowawcze w trybie stacjonarnym i zaocznym znajdują się w Białowieży, Biłgoraju, Brynku, Goraju, Miliczu, Rogoźńcu, Rucianem-Nidzie, Rzepinie, Starym Sączu, Tucholi, Tułowicach, Warcinie i w Zagnańsku, zaś jedynie w stacjonarnym — w Lesku.

## Policealne studium leśne

Ze względu na to, że podbudowę do tego studium daje liceum ogólnokształcące, plany i programy nauczania, pomijając tematykę przedmiotów ogólnokształcących, odpowiednio poszerzają zakres przedmiotów zawodowych.

Policealne Studium Leśne w Porążynie powiązane jest organizacyjnie z Biurem Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej z Oddziałem w Poznaniu. Drugie Policealne Studium Leśne zostało utworzone w Tucholi, a trzecie — w Żywcu. Uruchomiono je w 1984 r. Wszystkie te studia prowadzą zajęcia dydaktyczne w trybie zaocznym, dokonując naboru co drugi rok.

Policealne Studium Leśne w Porążynie, kształcąc w specjalności urządzanie lasu, zaznajamia ze wszystkimi działami gospodarki leśnej, w szczególności zaś z urządzaniem lasu, miernictwem oraz z rysunkiem technicznym. Znaczną część programu nauczania zajmują zajęcia praktyczne oraz praktyka urzędniowa. Pozostałe dwa prowadzą działalność dydaktyczno-wychowawczą opartą na planie i programie nauczania technikum leśnego. Stanowiska pracy dla absolwenta studium w Porążynie są przeznaczone przede wszystkim w urządzaniu i geodezji leśnej. Dla absolwentów dwu pozostałych studiów — jak po ukończeniu technikum leśnego.

## Studia akademickie

Studia akademickie w zakresie leśnictwa działają w ramach Akademii Rolniczych w Warszawie, Krakowie i Poznaniu — jako wydziały leśne. Przy wydziałach tych prowadzone są również zawodowe studia zaoczne oraz na dwu z nich — studia podyplomowe. Ustawa o szkolnictwie wyższym nadała senatom akademickim uprawnienia do zatwierdzania planów studiów i programów nauczania, przedkładanych im w formie projektów przez rady wydziałów. Sytuacja ta spowodowała, że plany studiów i programy nauczania na naszych wydziałach leśnych różnią się prawdopodobnie nie tylko z powodów, które miałyby stanowić o uzasadnionej ich odrębności. Różnice te zaznaczają się w łącznej liczbie godzin przewidzianych przez wydziały na zajęcia dydaktyczne na uczelni, w liczbie godzin ćwiczeń terenowych, a nawet w liczbie dni praktyk. Występują one także w ilości czasu przewidzianego na te same dyscypliny dydaktyczne, różnią się też treścią ich programów nauczania. Można by też znaleźć przykłady wykładania na jednym z wydziałów przedmiotów pominiętych na dwu pozostałych. Ogólnie biorąc, na studia składa się program zajęć zasadniczych, wspólnych dla wszystkich studentów, oraz zajęć specjalizacyjnych, związanych z podjętą pracą magisterską.

Program zajęć specjalizacyjnych obejmuje:

- nachylenie kierunkowe;
- przedmioty fakultatywne;
- konwersatoria oraz seminaria.

Należy spodziewać się, że właściwe sugestie w sprawie doskonalenia planów studiów i programów nauczania na wydziałach leśnych będą inspirowane z pomyślnym skutkiem przez Zespół dla studiów leśnych i drzewnych, powołany w 1983 r. przez Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, jako jeden z zespołów dydaktyczno-naukowych.

Mimo jednak wspomnianych różnic w planach studiów i programach nauczania można by przyjąć, że wszystkie trzy wydziały leśne kształcą w szerokim ujęciu teoretycznym i w pewnym stopniu praktycznym, przygotowując absolwentów do:

- organizowania i prowadzenia gospodarstwa leśnego, w uwzględnieniu jego funkcji;
- projektowania i wykonawstwa prac inżynierskich leśnych;
- działalności w zakresie ochrony środowiska, w tym szeroko rozumianej rekultywacji.

Dodać należy, że celowi temu służy również Wydział Techniki Rolniczej i Leśnej w SGGW-AR w Warszawie. Na wydziale tym istnieje specjalność mechanizacja leśnictwa. Zakres przedmiotów leśnych jest wręcz nikły, natomiast rozbudowane są dyscypliny techniczne. Absolwenci tego wydziału przewidziani są na stanowiska kierownicze w jednostkach organizacyjnych zajmujących się eksploatacją i konserwacją maszyn i urządzeń leśnych.

Były lata, gdy dla potrzeb gospodarki leśnej wszystkie trzy wydziały leśne prowadziły studia podyplomowe. Obecnie zajmuje się nimi jedynie Wydział Leśny w SGGW-AR w Warszawie. W roku akad. 1984/85, jako dwusemestralne, w trybie zaocznym, będą one działały w zakresie: gospodarki leśnej w planowym kształtowaniu środowiska; inżynierii leśnej; produktywności lasu; technizacji leśnictwa oraz zarządzania lasu.

Od roku akad. 1970/71 przy Wydziale Leśnym Akademii Rolniczej w Krakowie istnieje Studium Podyplomowe Ochrony Przyrody.

Na system szkolnictwa leśnego w naszym kraju składają się również wspomniane już przeze mnie zawodowe studia dla pracujących. Obecnie realizowane plany studiów i programy nauczania przewidują pięcioletni okres studiowania na poziomie inżynierskim. Na powiązanych z nimi jednorocznych studiach magisterskich są dwie specjalności: w zakresie gospodarki leśnej oraz druga — w zakresie rekreacyjnego zagospodarowania lasu. Istnieje też możliwość uzyskania tytułu magistra inżyniera w trybie eksternistycznym.

#### RELACJE MIĘDZY LICZEBNOŚCIĄ ABSOLWENTÓW W ZAKRESIE LEŚNICTWA I ZAPOTRZEBOWANIEM W TEJ DZIEDZINIE

Według oceny dokonanej w 1981 r. przez IBL potrzeby LP w zakresie zatrudnienia leśników z wyższym wykształceniem są już zaspokojone, a więc coroczne przyjmowanie do pracy powinno odpowiadać jedynie naturalnym ubytkom. Natomiast zaznacza się zwiększony w stosunku

do podaży popyt na techników leśnych, a w szczególności duży — na wykwalifikowanych robotników. Niestety, przewidywania te nie są podbudowane danymi liczbowymi.

Sądzę, że jednak już obecnie zarysowuje się tendencja wzrostu zapotrzebowania także na absolwentów leśnictwa studiów akademickich. Jest to zresztą niezbędne, zarówno z powodu drastycznie pogorszonego w ostatnich latach stanu lasów należących do przedsiębiorstw, jak i ze względu na konieczność usunięcia długoletnich zaniedbań w tychże lasach, zwłaszcza w zakresie ich zagospodarowania.

W przewidywaniu moim niewątpliwie nie jestem odosobniony, a uzasadnienie znajduję zarówno w obiecujących działaniach organizacyjno-gospodarczych resortu leśnictwa i przemysłu drzewnego, jak i w zachodzących korzystniejszych zmianach w polityce płacowej w stosunku do leśnictwa.

Tu jednak należy zauważyć, że wiązanie problemu kształcenia w szkołach leśnych jedynie z potrzebami organizacji gospodarczej Lasy Państwowe, jak to się zazwyczaj dotychczas czyni, byłoby niedopatrzaniem. Wprawdzie przedsiębiorstwa gospodarują na dominującej części naszych lasów, gdyż niemal na 78% ich powierzchni leśnej, ale przecież istnieje jeszcze poza nimi wiele innych jednostek zarządzających lasami, również państwowymi, dla których priorytetowe zadania gospodarczo-leśne są znacznie zróżnicowane. Wzmoczenia troski o ich stan oczekują także lasy nie stanowiące własności państwa, zajmujące obszar 1534,7 tys. ha.

Powracając po tej dygresji do sprawy relacji, jaka zachodzi między liczbą absolwentów szkół leśnych a zapotrzebowaniem na nich, należałoby przyjąć, że kontrowersje na ten temat mogą dotyczyć jedynie absolwentów szkół akademickich.

Zapoznając się z liczbą leśników z wyższym wykształceniem zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej trzeba nadmienić, że przytoczone dane nie uwzględniają osób pracujących w MON, MSW i w aparacie partyjnym. Nie są to jednak wielkości na tyle znaczne, żeby miały wpływ na dalsze rozważania. Z danymi na ten temat zaznajamia tab. 1.

Na ogólną liczbę 6175 osób z wyższym wykształceniem przypadało w podanym czasie 2044 inżynierów, w tym — 238 kobiet. Miejscem ich pracy było około 50 resortów i instytucji centralnych. Zauważyć należy, że nie wszyscy leśnicy pracują w wyuczonym zawodzie. Wskazują na to dane zawarte w tab. 2.

Zestawienie tabel 1 i 2 wykazuje — z pewnym przybliżeniem (instytucje pominięte) — że w kwietniu 1984 r. w kraju był nadmiar leśników z wyższym wykształceniem, ponad istniejące dla nich miejsca pracy, w liczbie 1322 osób, w tym 132 kobiety.

Zaznaczyć trzeba, że w liczbie stanowisk pracy dla leśników z wyższym wykształceniem zatrudnionych w resorcie leśnictwa i przemysłu drzewnego mieszczą się m.in. etaty terenowej służby lasów niepaństwowych, jak również etaty pracowników nadzoru nad tymi lasami, sprawowanego przez przedsiębiorstwa leśne. Są tu także wliczeni pracownicy naukowo-badawczy, z wykształcenia leśnicy.

Tabela 1

**Zatrudnienie leśników z wyższym wykształceniem  
w gospodarce uspołecznionej wg stanu z IV 1984 r.**

Lp.	Wyszczególnienie	Razem	Resort						Urzędy terenowych organów administracji państwowej	Pozostałe
			leśnictwa i przem. drzewnego	nauki, szkolnictwa wyższ. i techniki	rolnictwa i gospodarki żywnościowej	administracji i gosp. przestrzynnej	budownictwa i przemysłu mat. budowl.	górnictwa i energetyki		
1	Liczba zatrud.	6175	4328	363	208	147	82	62	224	761
2	%	100,0	70,1	5,9	3,4	2,4	1,3	1,0	3,6	12,3
3	M	5323	3732	307	178	127	74	56	190	659
4	%	100,0	70,1	5,8	3,3	2,4	1,4	1,0	3,6	12,4
5	K	852	596	56	30	20	8	6	34	102
6	%	100,0	70,0	6,6	3,5	2,3	0,9	0,7	4,0	12,0

Objaśnienie: M — mężczyźni, K — kobiety

Tabela 2

**Liczba stanowisk pracy w gospodarce społecznej  
dla leśników z wyższym wykształceniem wg stanu z IV 1984 r.**

Lp.	Wyszczególnienie	Razem	Resort						Urzędy terenowych organów administracji państwowej	Pozostałe
			leśnictwa i przem. drzewnego	nauki, szkolnictwa wyższ. i techniki	rolnictwa i gospodarki żywnościowej	administracji i gosp. przestrzennej	budownictwa i przemysłu mat. budowl.	górnictwa i energetyki		
1	Liczba zatrud.	4853	3934	305	109	83	13	33	142	234
2	%	100,0	81,1	6,3	2,2	1,7	0,3	0,7	2,9	4,8
3	M	4133	3371	246	93	73	11	29	119	191
4	%	100,0	81,5	6,0	2,2	1,8	0,3	0,7	2,9	4,6
5	K	720	563	59	16	10	2	4	23	43
6	%	100,0	78,2	8,2	2,2	1,3	0,3	0,6	3,2	6,0

Tabela 3 przedstawia dane zaznajamiające ze strukturą wieku osób pracujących w gospodarce uspołecznionej, zgodnie z wyuczonym zawodem i mających wyższe wykształcenie leśne.

Tabela 3

**Struktura wieku leśników z wyższym wykształceniem zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej zgodnie z wyuczonym zawodem wg stanu z IV 1984 r.**

Lp.	Wyszczególnienie	Razem	Z tego w wieku						
			29 i mniej	30—39	40—49	50—54	55—59	60—64	65 i więcej
1	Liczba zatrud.	4643	466	1821	1087	380	465	335	89
2	%	100,0	10,0	39,3	23,4	8,2	10,0	7,2	1,9
3	M	3996	340	1469	974	341	451	332	89
4	%	100,0	8,5	36,8	24,4	8,5	11,3	8,3	2,2
5	K	647	126	352	113	39	14	3	—
6	%	100,0	19,5	54,4	17,5	6,0	2,1	0,5	—

Ze względu na to, że w tab. 3 wykazano również leśników pracujących poza gospodarką leśną, warto by zaznaczyć, że w tej gałęzi gospodarki narodowej w tym czasie było ich zatrudnionych 3217, z czego 2129 miało stopień magistra inżyniera. Niewątpliwie przytoczone dane mogą także stanowić podstawę do wyciągnięcia szeregu wniosków spoza tematu objętego tym opracowaniem.

Zasadnicze szkoły leśne w roku 1983 ukończyło 200 osób, co w stosunku do bliżej nie określonych, lecz dużych, potrzeb stanowi nikłą pozycję. W dodatku do pracy w LP przystąpiło zaledwie 79 osób.

Technika leśne ukończyło 709 osób, zaś Policealne Studium Leśne w Porążynie — 27. Natomiast, w tymże roku zgłosiło się do pracy w LP i zostało przyjętych 582 absolwentów techników leśnych oraz 17 z wymienionego studium.

Znamienne jest, że absolwenci z Porążyna, mimo posiadanej specjalności w zakresie urządzania lasu, podjęli pracę w przedsiębiorstwach leśnych. Przyczyny tego zasługują na wyjaśnienie i wyciągnięcie wniosków.

Wydziały leśne szkół wyższych ukończyło w 1983 roku 158 osób, zaś Wydział Techniki Rolniczej i Leśnej w zakresie specjalności mechanizacja leśnictwa 21 osób. Natomiast Lasy Państwowe zaangażowały w tymże roku 156 mgr. inż. leśników (w tym — 31 kobiet), oraz 7 mgr. inż. mechanizacji leśnictwa.

Celem uzupełnienia obrazu w zakresie kształcenia i doszkąłania na poziomie akademickim należałoby jeszcze dodać, że w roku akad. 1982/83 ukończyło zawodowe studia zaoczne z tytułem inż. leśnika 79 osób, zaś ze stopniem mgr. inż. leśnika 20 osób. Ponadto studia podyplomowe ukończyło 140 osób.

Wprawdzie wewnątrzresortowe doszkalanie osób pracujących nie wchodzi w temat tego opracowania, niemniej przedstawiam kilka dotyczących go danych, żeby w ten sposób zaznaczyć skalę problemu. Sądzę bowiem, że oczekuje na określenie rodzaj i zakres powiązań systemowych, które niewątpliwie powinny istnieć między studiami podyplomowymi na uczelniach a szkoleniem wewnątrzresortowym, zwłaszcza w stosunku do jego III stopnia.

W 1983 r. w resorcie leśnictwa i przemysłu drzewnego przeprowadzono szkolenie w stopniach I—III:

— wewnątrzzakładowe, obejmujące łącznie ok. 13 000 osób, w tym: ok. 5000 — I, ok. 6500 — II oraz ok. 1500 — III;

— zlecone, obejmując nim łącznie ok. 3000 osób, w tym: ok. 150 — I, ok. 2000 — II, ok. 850 — III;

— centralne, obejmując nim ok. 1575 osób — III.

### ZAKOŃCZENIE

Przedstawione opracowanie należy traktować jako wprowadzenie do nader złożonego tematu, jakim jest przygotowywanie kadr dla leśnictwa w systemie naszego szkolnictwa. Przedstawione dane mogą stanowić materiał do dyskusji. Wyniki jej zapewne byłyby przydatne do dalszych opracowań.

Analiza planów i programów nauczania, jak i oparte na niej ustalenia, powinny być dokonane z uwzględnieniem wzorca absolwenta leśnictwa. O stopniu osiągnięcia tego wzorca decyduje proces dydaktyczno-wychowawczy wymagający również wnikliwego zastanowienia się nad nim. Wprawdzie wzorce te są różne dla poszczególnych poziomów kształcenia, niemniej każdy z nich należałoby określić w powiązaniu ze specyfiką leśnictwa oraz z dającymi się ustalić pozostałymi wymaganiami ze strony przyszłych pracodawców w stosunku do kończących szkoły leśne. Trzeba by także poświęcić część rozważań wielkości zapotrzebowania na absolwentów leśnictwa ze strony wszystkich organów zarządzających lasami, nie ograniczając się do przedsiębiorstw leśnych, jak to się zazwyczaj dotychczas czyni. Nie należy pominąć lasów nie stanowiących własności państwa. Rozważaniom tym trzeba by poświęcić osobną sesję naukową.

### MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

1. Kołowski E.: Zarys przemian i dorobku dydaktyczno-wychowawczego średnich i zasadniczych szkół leśnych w 35-leciu PRL. (W): Efektywność kształcenia rolniczego i jej uwarunkowania. Poznań: AR 1981.
2. Kryczyński W.: Kierunki rozwoju wyższego szkolnictwa leśnego w krajach RWPG. Zesz. Nauk SGGW-AR. Rozpr. Nauk. 1976 nr 63.
3. Kubaczyk E.: Prognozowanie zatrudnienia w gospodarstwie leśnym w systemie ekonomiki planowej. Zesz. Nauk. AR Krakow. Rozpr. 1977 nr 48.
4. Materiały GUS.
5. Materiały Ministerstwa Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego.

6. Materiały Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki.
7. Materiały Ministerstwa Oświaty i Wychowania.
8. Materiały Naczelnego Zarządu Lasów Państwowych.
9. Materiały Wydziału Leśnego SGGW-AR w Warszawie.
10. Materiały Wydziału Leśnego AR w Krakowie.
11. Materiały Wydziału Leśnego AR w Poznaniu.
12. Opracowania Instytutu Badawczego Leśnictwa w Warszawie.
13. Rządowe Centrum Informatyczne w Warszawie.
14. Sesja naukowa Polskiego Towarzystwa Leśnego poświęcona problemowi profilu szkolnictwa leśnego i drzewnego. Kraków 5—6 XI 1965 r. — Archiwum Zarządu Głównego PTL w Warszawie.
15. Stan i potrzeby w zakresie przygotowania kadr wykwalifikowanych w leśnictwie, przemyśle drzewnym i papierniczym. Materiały na kursokonferencję, Jedlnia k. Radomia, 12—13 VI 1979 r., Warszawa: SITLiD 1979.
16. Zadania oraz organizacja zaplecza naukowo-badawczego i rozwojowego leśnictwa i przemysłu drzewnego w nowych warunkach gospodarowania. Poznań: SITLiD 1983.

Praca wpłynęła do Komitetu Redakcyjnego 5 października 1984 r.

### Краткое содержание

В Польше обучение для нужд лесного хозяйства осуществляется на трех уровнях. На нижнем уровне находится лесная профессиональная школа и средние лесные профессиональные курсы. На среднем уровне: лесной техникум и лесные курсы после окончания средней школы. Высшее образование — лесной факультет и факультет сельскохозяйственной и лесной техники.

Школы низшего и среднего уровня подчиняются министерству лесного хозяйства и деревообрабатывающей промышленности и миенистерству просвещения и воспитания, а ВУЗы — министерству науки, высшего образования и техники.

В статье представлены также самые важные юридические нормы регулирующие функционирование школ названных видов, в том числе системы заочного обучения.

В большом сокращении рассмотрены планы и программы обучения, а также представлены места работы предусмотренные для выпускников этих школ.

Кроме того, представлены информации по вопросу повышения квалификаций, реализуемого министерством лесного хозяйства и деревообрабатывающей промышленности. Представлены также соотношения между количеством выпускников вышеназванных видов школ и количеством свободных рабочих мест в лесном хозяйстве.

### Summary

In Poland, the education for the needs of forestry is realized on three levels. The lower level — fundamental professional forest school and middle professional forest school; the middle level — technical forest school and technical forest studies

(needed secondary school certificate); the academic level — faculty of forestry and faculty of agriculture and forest technology.

The schools on lower and middle level are subordinated to the Ministry of Forestry and Woodworking Industries and to the Ministry of Education and Training, the academic schools — to the Ministry of Science, High Schools and Technology.

In the paper, the author discussed in short the plans and programmes of teaching and work positions destined for the alumni and graduates of these schools.

Moreover, informations concerning the professional supplementary training conducted within the activity of Ministry of Forestry and Woodworking Industries are contained in the paper.

Also relations existing between the number of alumni and graduates of above mentioned schools and the height of the demand for them by the forestry is shown